

MEGDICSŐÜLT ÉLET 70 NÉGYZETMÉTEREN Szurcsik János bajai freskói

A bajai városi tanács új faliképeit szemlélve azon tudódóm a hajdani Rudnay-szabadiskolától néhány száz méterre, hogy az idős mester hercegcsántói tanítványa mit őriz az útravalóból, a pályakezdést követő negyedszázadban mivel gyarapította művészetét. A neoreneszánsz épület nagytermét díszítő két, egyenként 35 négyzetméteres freskó első pillantásra tanúsítja Szurcsik János ragaszkodását ifjúkora emberi és művészi eszményeihez, az itteni művészeti szellemiségéhez. Változatlanul vonzódik a népelethez; a választott tárgyat megformáló lelkese-dést, a körvonalak sugalló érvényesítését itt tanulhatta annak idején.

□ □ □

A ritkán elégedett alapító művész az Ünnepek és a Hétköznapok dús, ám jól szervezett vegetációja láttán elismeréssel méltatná növendéke teljesítményét. Örülne annak, hogy megfogadta tanársegédéhez, B. Mikli Ferenchez írt levelében összegeztet útmutatásait: „Mozgás-arányok-jelle (karakter) — a szerkezet megismerésén alapuljon. Formaképzés különös gondjuk legyen. Fény-árnyak viszonya a formákra való hatása — a kifejezés módja a legegyszerűbb, a legvilágosabb legyen. A kontúr értékének a legkomolyabb hangsúlyozása. Mindezeket egy cél felé vezetni; az élet teljességének minél trappansabb kifejezése felé. ... Az élet lényege világítás, ne a technika halmozása.” (A dokumentumot Gergely Ferenc és Kóhégyi Mihály közölték.)

A mester a legjobbakról elvárta a már meghódított ismeretek túlhaladását, a szüntelen fogakonszát, az egységis kitalálását. Avatott szem kiválasztja az új Szurcsik-faliképeket egyik főiskolai tanárnak. Domonvösi Endrénének (a nagy felület kedvelője), Kohán Györgynek, az újabb alföldi festészet egyik meghatározó egységiségének (ragyogó zsúfoltság) a hatását. Kíérezhető Dési-Huber István ösztönzése a típusalkotásra, meg az olaszországi tanulmányúton megismert Guttusó elkölvezett szenvedélyessége. A felszívódott indítatók, benyomások az átél korrall együtt gazdagították Szurcsik világképét, saját javaiá lényegültek, elszakíthatatlan tartozékai művészetének.

□ □ □

A tragédiák, a század botrányai, milliók elaljasodása, nagy hitek megcsúfolása ellenére „a megdicsőült élet” (Rudnay) maradt legnagyobb élménye. A természetnek, az újakezdés boldogságának a himnusza a jobb oldali, markánsabb freskó.

Az emberi élet nagy fordulói összefüggő, egymással kapcsolódó mezőkre, a hatalmas falmezőre. Rengeteg élet zsúfolódik a menyasszony-büszkítéstől a kenyérségiség ivelő faliképekre. A természethez, a születéshez és az elmúláshoz a férfiaknál erősebben kötődő nők állnak a középpontban. A sorfordulóknál többnyire ők emelkednek ki a sokaságból többszörözött méretű megjelenésükkel. A létezés időrendjében, balról jobbra sorjázó szertartások éppen olyan megkülönböztetett figyelmet kapnak, mint ahogyan a születés, a házasság, a temetés ma is csúcspont az egyén, a közösség életében.

A mindent emberalakokkal kifejező freskó a hagyományosan fölfogott távlatot fölserélti mondandójától parancsolttal, a suhanó időt érzékeltetve. Viszonytalan pontok nélkül vízi beláthatatlan múltakra és kifürkészhetetlen jövőkre a szemet, a képeket — például — ahogyan a ki tudja honnan előbukkanó, ki sejtí hová igyekvő lányok, fiúk elősereglenek az Apa és az Anya környezetéből.

A két vízszintes csík a város létét sokáig meghatározó Dunát és a hétköznapok egymásbafonódását egyaránt idézi. Nincsenek olyan szemfogyó sűrűsödés, szinte kiabáló figurák, szinkontraszok, mint a túldalalin, nincs egy percnyi nyugalom. A pihenőkben is ott dolgozik a tevékenység láza, csak az újabb munkához gyűjtnek erőt.

□ □ □

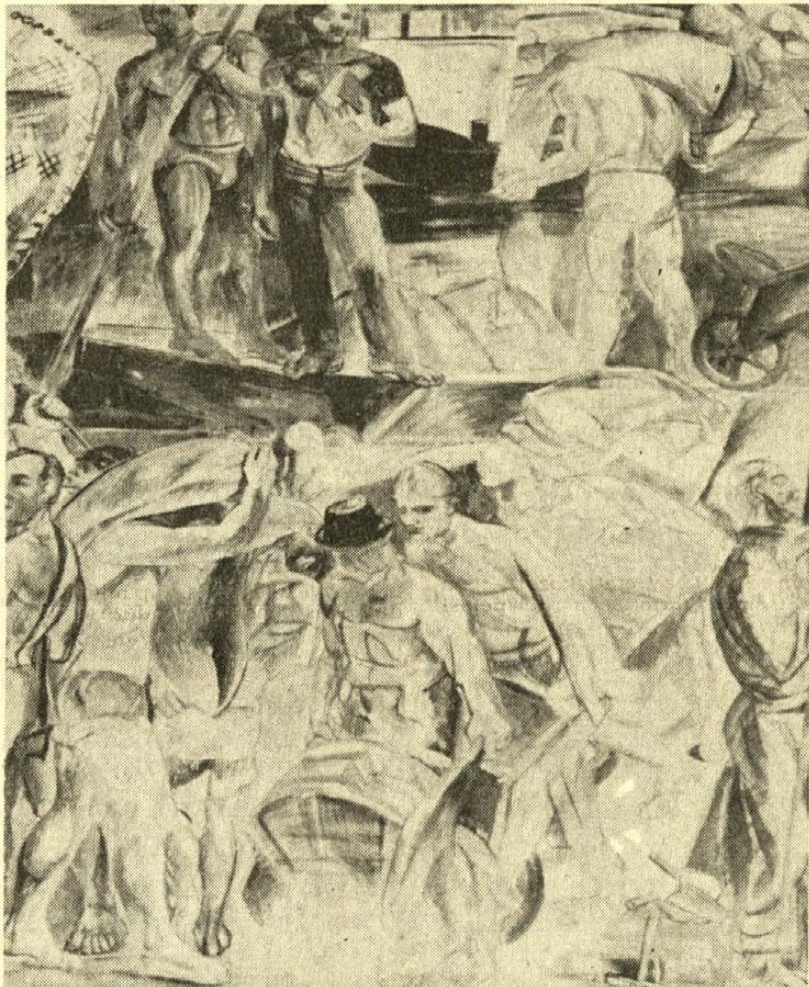
A felső sáv a Dunáé, a nagy folyamé, amely áldás (cipeli hátán a hajókat, a halveskmányt ladikolókat) és átok (fárasztó gátépítésre készült, pusztító árral lenyervei az embereket).

Az alsó övezetben, mintegy a nagy víz partjánál szinte délies vitalitással zubog az élet, az

épület előtti tér mediterrán hangulatában, hajdani piacához illeszkedően, sűrű, szesz, alkot fiatal és öreg, férfi és nő. A munka ritmusában hullámzik a nép, dolgoznak a parasztaró

● Részletek a Hétköznapok faliképről. (Szabó Ferenc felvételei)

munkások és a munkásöntudatú parasztok, épül a világ. Szurcsik János két új bajai freskója egy eredményekben gazdag művészpályára gyönyörű szintézise. Heltai Nándor

KÖNYVESPOLC

RÓBERT LÁSZLÓ:

Allah nevében

A Gyorsuló idő sorozat újabb kötete — nevéhez méltóan — dicséretes gyorsasággal látott napvilágot. A szerző — Róbert László — február 2-án Khomeini gépével érkezett Párizsból Teheránba, március elején kezdte írni „naplóját”; élményeit november óta olvashatjuk. A sorozat eredeti célkitűzésének megfelelően a riportert nemcsak a látottakat vetette papírra, hanem az „iszlám forradalmi” háttérét, okait is kutatta, színvonalas ismeretterjesztő munkát írt. Khomeini ajsatollah — ez a mindenképpen középkori alkot — a közelémben így nyilatkozott a forradalomról.

„Ha önök külföldiek, nem értik, az a maguk baja. Nem is tartozik magukra. Ha egyes irániak sem értik, akkor ez az ő nagy bajuk. Ez annyit jelent, hogy nem értették meg az iszlámot”. Azt bevallhatjuk, hogy Iránról hosszú ideig az olajon és a császári pár turnéin kívül nem sokat tudunk. Az iráni forradalom, az orkászertű győzelem mindenkit meglepett. Az iszlámot a vallások egyikének tartottuk. A hívők hagyománytisztelést, az idegenekkel szembeni erős elzárkózást, a közös érdekek ápolását vagy fanatizmusukat csak sejtettük; a mostani hírek után már tudjuk.

Róbert László igazi riporterként mindenre kíváncsi az elzárkózás burkát igyekezett felnyitni. Az események sodrában nem a felszín, hanem a lényeg érdekeltte. Beszélgető társai — a külföldi tudósítók, irániak, magyar szakemberek — információit a valósággal szembevetve a társadalmi háttérrel is felvillantja. A sahé fehér forradalma nemcsak vallásellenes, de népeellenes is volt; mit sem változtatott a nyomoron és az egyenlőtlenségen, s ez növelte a tömeges elégedetlenséget. Ezt a helyzetet használta ki Khomeini, aki latba vetette a vallás nagy hatóerejét és a papság minden befolyását.

„Értsék meg végre, az iszlám ellentétben a kereszténységgel, nem egyszerűen vallás. Az iszlám filozófiai rendszer éppúgy, mint például a marxizmus, az élet etikája, olyan doktrína, amely híveinek politikai tartását is előírja, ma éppúgy, mint századokkal ezelőtt. Az egyház és állam szétválasztása nyugati kon-

cepció” — magyarázta nagy hűvel az iszlám lényegét Róbert egyik riportlanyja.

Ugy gondoljuk ez az idézet némi magyarázata az iráni események ellentmondásosságának. A siita egyház és a több mint ezer évvel megfogalmazott szent parancsolatok alapján, kompromisszumok nélkül, próbálja szabályozni a mindennapi életet. Az elnyomás elleni harc összekapcsolódik a hit védelmével, ezért találkozhattak a marxisták és Mohamed követői a sahé elleni harcban, de a forradalom győzelem után ezért kezdődött meg az osztályerők polarizációja is. Ennek a bonyolult helyzetnek egy hónapiát figyelte meg közelről a szerző. Tapasztalatai, olykor kalandjai drámai gyorsasággal pergő események egy-egy epizódját engedik láttatni, de ezekben benne van a nagy egész: Irán 1979 februárjában.

A vékony kötet a szó szoros értelmében olvasható. Stílusa hasonlít ahhoz az emberéhez, aki a társaság középpontjában órákig leköti hallgatóit. Ha azok fáradni látszanak, akkor könnyedé, csevegőké válik, s ha ismét figyelni készül, akkor lényegét világítja meg. Így tesz Róbert László is, de néha az érdekesség nem figyelemelterelő, hanem a megdöbbentőket szolgáló tények. Megtudjuk, hogy a Patyomkin cirkáló volt az első játékfilm, amelyet a forradalmi iráni televízió bemutatótt, s Petőfi forradalmi versei ez év januárjában jelentek meg ott farsi nyelven.

A számunkra idegen, szokások közli beszél arról, hogy az iráni férfi bármikor elbocsáthatja feleségét, de akkor újra ki kell fizetni a hozományt a nő szüleinek. Találkozott Iránban is a „Csendes amerikai-val”, aki Saigonban is tanácsadó volt. Beszél táborkokkáról, aki szerint az ajsatollah imádkozni biztosan tud, de egy országot vezetni, az egészen más. Szállított kocsián sebesült fiatal, közelről látta, hallotta a fegyverek ropogását, használta rég lejárt újságírói engedélyét. Egyszóval riportert volt egy forrongó országban. Olyan, aki élmény szerien hozza közelébe 1979 Iránját a robbanással fenyegető ellentmondásokkal terhelt országot.

Komáromi Attila

12 millió Uránia-látogató az NDK-ban

Az Uránia Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnak NDK-szerte nagy a népszerűsége. Az elmúlt esztendőben az Uránia különféle rendezvényein 12 millióan vettek részt.

Uránia néven 1888-ban alakult az első társaság Berlinben. Ennek munkájában neves csillagászok vettek részt. A mai Uránia-rendezvények elődjeként tekintet az az előadásorozat is,

amelyt Alekszander von Humboldt tartott a berlinieknek a XIX. század első felében.

Az Uránia ezeket a hagyományokat követi. 1947-ben alapították meg az Uránia Hozdát, amely azóta sok millió példányban ezer ismeretterjesztő művet bocsátott közre. (BUD/APRESS—ADN—PANCORAMA)

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR

Ha nyitott szemmel járunk a fővárosban, nem rohatjuk hosszabb ideig anélkül az utcákat, hogy szembe ne találjuk magunkat a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár valamely fiókkönyvtárával. Az 1928 óta hivatalosan is országos pszichológiai szakkönyvtárként működő központi könyvtárhoz közel 100 kerületi közművelődési könyvtár, valamint önálló gyermekkönyvtári hálózat csatlakozik. Az intézmény az 1914 óta különálló részlegként működő Budapest-gyűjteménnyel együtt napjainkban csaknem félmillió könyvet és bekötött folyóiratot több százezer aprónyomtatványt kínál olvasásra az érdeklődőknek, évi költségvetése meghaladja a hatmillió forintot.

Szabó Ervin merész vállalkozása

Két intézmény, a statisztikai hivatal és a Budapest fő- és székvárosi könyvtárának egyesítése során jött létre a Fővárosi Könyvtár, amelynek kapitul mindenképp a ceremónia nélkül. 1904. október 15-én nyitották meg.

Az ötfőnyi könyvtárosgárdát a szocialista tudós, Szabó Ervin fogta össze, akinek személyisége a könyvtár egész működésére rányomta bélyegét. Elérte, hogy a rábízott gyűjtemény ne csupán szürke hivatali könyvtár legyen. Az állomány teljesé tételeire hivalkozva társadalomtudományi anyaggal bővítette a gyűjteményt. Merész vállalkozás volt ez, hiszen a századforduló táján még a tár-

sadalomtudományok hivatalos elismeréséért is elkeseredett harcot kellett folytatni. Ezzel a lépéssel Szabó Ervin megalapozta a könyvtár még ma is érvényes profilját. Napjainkban is az ő jóvoltából lapozgathatjuk az utópista szocialisták közül Babeuf, Saint Simon, Owen, Fourier stb. és a munkásmozgalom östörténeléből ismert Proudhon és Lassalle műveit. Saját kora eseményeit is figyelemmel kísérte, megszerezte a szocialista irodalom legfrissebb terméseit: Bebel, Rosa Luxemburg, Klara Zetkin műveit.

Bár olyan vádak is érték Szabó Ervint, hogy szocialista pártkönyvtárt csinált a gyűjteményből, ő 1910-ben mégis továbblépett. Felvetette a községi nyilvános könyvtár gondolatát, amelynek segítségével Budapest összes dolgozó rétege, mindenekelőtt a proletariátus könyvségéért csilaplánti lehetne. Ezt a tervét az Angliában és Amerikában bevált public library (népkönyvtár) mintájára kívánta megszervezni.

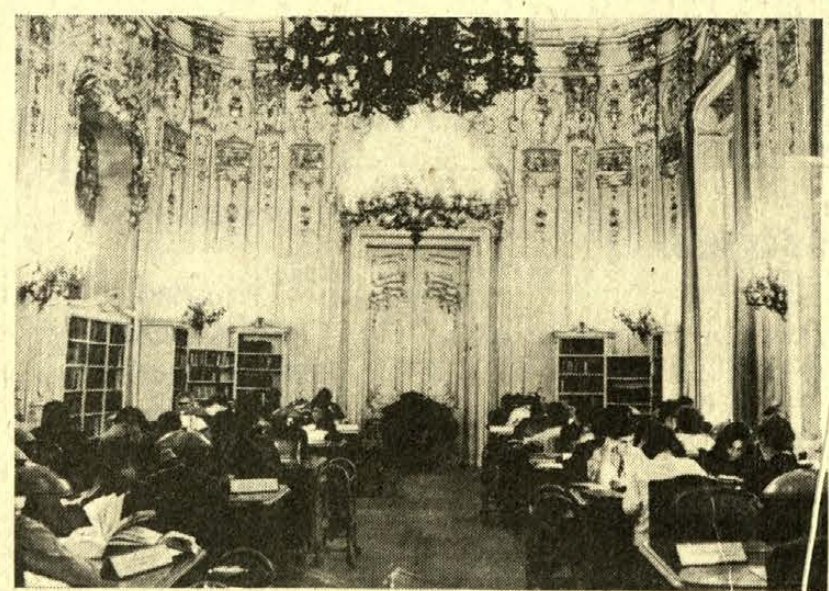
A pesti Szent Márk tér terve

Amikor Szabó Ervin harca nyomán az illetékes hatóságok elfogadták a könyvtár nyilvánossá fejlesztését, az intézmény költségvetését is megtöbbszörözték. Így vásárolhatták meg 1910-ben Szűry Dénes író, kritikus, esztéta mintegy 3000 kötetes könyvtárát, valamint Ballagi Géza sárospataki jogakadémiai pro-

fesszor 9700 darabot számláló rőpiratgyűjteményét. Az Ázsia-kutató Zichy Jenő könyvtárának megvásárlása a későbbiek során nagy feltételezéshez juttatta a könyvtörténéseket. A szintén 3000 kötet legértékesebbjei a régi térképek, útleírások, a földrajzi írók (pl. Plinius, Strabo) régi kiadásai, a gyűjtő ázsiai utazásaival kapcsolatos néprajzi, etnográfiai munkák, no meg két kézirat. Az egyik XV. századi, építészeti munkákkal tele olasz kódex, a másik Mária Tejeza állítólagos feljegyzéseit tartalmazza. Az előbbi Zichy-kódex néven vált ismertté. Eredeti szövegét, seregnyi későreneszánsz költeményt, az építészeti rajzok takarták.

A nagymérvű gyarapodás szaporította a helyiség gondokat. A főváros, előjárói könyvtárpalota építését határozták el. Az épület a mai Köztársaság téren állna. A Lajta Béla által készített tervről így ír a Pesti Hírlap riportere: „A tér a velencei Szent Márk téhez fog hasonlítani. A tetőn virágdíszek közt kerti olvasó működik magasán a város felett”. Ez a ragyogó elképzelés az építkezés közötti féltékenység martaléka lett. A kor egyik ismert építész, Qittner Zsigmond indította el a lavinát azzal, hogy e szép park elcsúfítása feletti sajnálkozásának nyilvánosan is hangot adott.

A könyvtár végül 1914-ben került új otthonba. „Ideiglenesen” — 17 évi — a „Megalenyen” István utcában fogadhatta olvasóit, s jogos büszkeséggel írhatta

● A könyvtár olvasóterme. (MTI-fotó — KS)

■ homlokzatra: Városi Nyilvános Könyvtár. Joggal, hiszen ekkor már négy fiókkönyvtára működött a város területén, az ötdikét, az állatkerti mozgókönyvtárat pedig még ebben az évben használatba vehették a látogatók.

„A forradalom melegágya”

Az első világháború kitörése után a könyvtár nyílt háborúellenességéről tett nyilatkozásokat. Könyvgyűjtő osztályt állítottak fel, amely olvasnivalóval látta

el a sebesülteket, s 1918 áprilisáig, 1,5 millió könyvet osztott szét a katonák között. Beszerezték a reformista szocialista Jaurés írásait is, akik a hadüzenet elleni tiltakozásért orvul aryonlították. A kétféle béké-harcot folytató értelmiség műveit is gyűlték a raktárakban. Közülük nemzetközi szempontból is ritkaságunk számít a Rosa Luxemburg által indított, már megbörtönzése után megjelent Die Internationale című folyóirat egyetlen meglejelt száma.

A főváros vezetősége 1926—27-ben törvénytelen, korrupciós mód-

szerekkel megvásárolta a Wenckheim grófi család Baross utcai palotáját, a könyvtár központjának ma is otthonul szolgáló épületét. Mithonki tudta, hogy könyvtári célokra ez a palota nem megfelelő. De akkor csak az üzem volt a fontos, az hogy az épület a város tulajdonába kerüljön. Az óriási összeget felkészítő átalakítás körül már nem tanúsítottak nagy buzgalmat a város vezetők. Az építkezés négy évig húzódott.

Új korszak, a legújabb remények

Szabó Ervinnek a könyvtár fejlődésével kapcsolatos álma csak 1945 után valósulhatott meg. Röviddel a háború befejezése után három villamos mozgókönyvtár szállította a város periferiáira a könyveket. Megkezdték a helyreállítást, és az új fiókok kialakítását. Létrahozták az ország első szovjet könyvtárát, amely 1957-ig házaspótló szerepet töltött be a könyvtári életben. A speciális zenei részleg 1964-ben kezdte meg munkáját.

Az 1946 óta ismét Szabó Ervin nevével viselő intézmény kerületi könyvtárai egész Budapest területén fogadják olvasóikat, akik a kezükbe könyvet adó intézmény múltját is érdeklőd-

M. Zs.